

ANALYSIS OF THE INTERNATIONAL EXPERIENCE OF TELEVISION PROGRAMS ON FINANCIAL LITERACY

*Mahmudova Khushnoza Ravshanbekovna,
Independent researcher of the University of Journalism and Mass Communications of
Uzbekistan, Head of the Division at the Central Bank of the Republic of Uzbekistan.
Direction: 10.00.09-journalism (philological Sciences)*

Annotation: This article analyzes various programs in the financial literacy and economic direction of foreign countries broadcast on television, TV shows on the topic of financial literacy on foreign TV channels, information boards, TV shows. The article also explores the television projects of international organizations, the role and influence of television programs in the process of increasing the financial literacy rate of the population, and the requirements for it.

Keywords: financial literacy, media, television, television programs, financial literacy shows and talk shows, financial product, TV audience, financial skills, financial skills, financial instruments, financial messages, financial knowledge.

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА ТЕЛЕВИЗИОННЫХ ПРОГРАММ ПО ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ

*Махмудова Хушноза Равшанбековна,
Независимый исследователь Университет журналистики и массовых коммуникаций
Узбекистана, Начальник управления департамента Центрального банка Республики
Узбекистан*

Аннотация: В данной статье анализируются различные программы по финансовой грамотности и экономическому направлению зарубежных стран, транслируемые по телевидению, телепередачи на тему финансовой грамотности на зарубежных телеканалах, информационные щиты, телешоу. В статье также исследуются телевизионные проекты международных организаций, роль и влияние телевизионных программ в процессе повышения уровня финансовой грамотности населения, а также требования, предъявляемые к ней.

Ключевые слова: финансовая грамотность, СМИ, телевидение, телепрограммы, шоу и ток-шоу о финансовой грамотности, финансовый продукт, телеаудитория, финансовые навыки, financial skills, финансовые инструменты, финансовые сообщения, финансовые знания.

MOLIYAVIY SAVODXONLIK BORASIDAGI TELEVISION DASTURLARNING XALQARO TAJRIBASI TAHLILI

*Mahmudova Xushnoza Ravshanbekovna,
O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikasiyalar Universiteti
mustaqil tadqiqotchisi, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqarma boshlig'i.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlarning televideniye orqali efirga uzatilgan moliyaviy savodxonlik va iqtisodiy yo'nalishdagi turli dasturlar, xorijiy telekanallardagi moliyaviy savodxonlik mazusidagi teleko'rsatuvlar, axborot lavhalar, teledasturlar tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada xalqaro tashkilotlarning televizion loyihalari, aholining moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish jarayonida television dasturlarning o'rni va ta'siri, unga qo'yiladigan talablar ham o'rganilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxonlik, ommaviy axborot vositalari, televidenie, televizion dasturlar, moliyaviy savodxonlikka oid ko'rsatuvlar va tok-shoular, moliyaviy mahsulot, telekanallar auditoriyasi, moliyaviy ko'nikma, moliyaviy mahorat, moliyaviy instrumentlar, moliyaviy xabarlar, moliyaviy bilimlar.

Kirish. Mutaxassislar shaxs moliyaviy savodxonligini oshirishning eng oson yo'li bu - kerakli mavzudagi kitobni o'qish ekanligini ta'kidlaydilar. Biroq bu mashg'ulot zamonaviy trendlar tobora o'zgarib borayotgan hozirgi davrda zerikarli bo'lib, unga ko'p vaqt ajratish talab etiladi. Bu borada ko'ngiochar, qiziqarli formatdagi hamda ta'lim berish funksiyasini o'zida birlashtirgan televidenie dasturlari yaxshi echim sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Moliyaviy savodxonlik teledarslari universitet talabalari va maktab o'quvchilari orasidan

bir paytning o'zida millionlab tomoshabinni jalb qilish, davlatlarning ilmiy va moliyaviy ta'lim markazlarining bu zaminda yaqindan hamkorlik qilishlari uchun imkoniyat yaratadi. Millionlab tomoshabinlar iqtisodiy fanlardan chuqur bilim olish, moliyaviy bilimlar bo'yicha savodxonliklari darajasini oshirish va hatto moliyaviy yoki biznes yo'nalishlarida kasb o'rganishlari uchun yaratilgan imkoniyatlardan bahramand bo'lishmoqda.

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Ushbu mavzudagi dastlabki tadqiqotlar materiallari 1998 yildan e'tiboran chop etila boshlandi. Iqtisodiyot jurnalistikasi, OAV va televidizion loyihalarda moliyaviy savodxonlik masalalarining yoritilishi bilan bog'liq mavzular A. Levitt, R. Islam, U. Dankerli, B. O. Nelli, E. Zamvolt, M. Gatter, Dj. Bechmanb, O. Vixrova, A. V. Zelentsova, E. A. Bliskavka, D. Demidov tomonidan tadqiq etilgan.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish dasturlarining ommaviy axborot vositalari orqali amaliyotga joriy qilinishi kambag'allikni qisqartirish va unga qarshi kurashishning muhim mezon ekanligi haqida mahalliy olimlar N. Jumayev, O. Do'stmuxammedov, A. Vaxobov, M. Obilov, D. Tajiboyeva kabi tadqiqotchilar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan.

- Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Ushbu tadqiqotning maqsadi moliyaviy savodxonlik va moliyaviy ta'limni yaxshilash borasidagi televidizion dasturlarni amalga oshirishning milliy va xalqaro tajribasini tahlil qilish orqali televideniyaning moliyaviy savodxonlikni oshirish jarayonidagi rolini aniqlashdir. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, tarixiylik va mantiqiylik, analiz va sintez, qiyosiy tanlab tadqiq qilish usullari qo'llanilgan.

- Tahlil va natijalar (Analysis and results). Xalqaro tajribada moliyaviy savodxonlik va moliyaviy ta'lim dasturlarining televidenie orqali e'firga uzatilishi turli mamlakatlarda turli vaqtlarda, aniqrog'i o'tgan asrning 60-70 yillaridan boshlanganligini ko'rish mumkin. Xususan, bu borada 1967 yil AQShda «Bloomberg Television» telekanali tomonidan e'firga uzatilgan «Wall Street Week» teledasturi tomonidan dastlabki qadam tashlangan [1].

«Bloomberg Television» bu Amerika tijorat telekanali hisoblanib, asosiy shtab kvartirasi Nyu-Yorkda, Evropa bo'yicha esa Londonda va Osiyo bo'yicha Gonkongda joylashgan. Auditoriyasiga ko'ra, butun dunyo bo'ylab 310 million xonadonni qamrab oladi [2].

«Bloomberg Wall Street Week» (WSW) - bu investisiya yangiliklari va axborot dasturi bo'lib, haftaning har juma kuni kechqurun e'firga uzatilgan. Lui Rukeyzer boshlovchiligidagi ushbu haftalik shou Amerika Qo'shma Shtatlarida PBS kanali orqali har juma 1970 yilning 20 noyabridan boshlab 2005 yilgacha namoyish etildi. Dasturda boshlovchi yoki bir nechta boshlovchilar va moliyaviy bozorlar bilan bog'liq munozaralarda ishtirok etish uchun taklif qilingan mutaxassislar va ekspertlar ishtirok etadi.

Dastavval shuning rasmiy nomi «Wall Street Week Lui Rukeyzer bilan» deb nomlanib, (WSW) u 32 yil davomida 1970 - 2002 yilgacha namoyish etilgan. 2002 yil iyun oyida esa dastur tubdan o'zgartirilib, «Wall Street Week Fortune bilan» deb nomlandi va unda Rukeyzer mezbonlik qilishda davom etdi. Ushbu investisiya dasturi «CNBC» da toki boshlovchi Lui Rukeyzer sog'ligi yomonlashgani tufayli ko'rsatuv boshlovchiligidan voz kechmagunga qadar ya'ni, 2004 yil 31 dekabr gacha davom etdi.

Aytish kerakki, moliyaviy savodxonlik dasturlarini qabul qiladigan va amalga oshiradigan mamlakatlar soni yil sayin ortib bormoqda. Xususan, 2007 yildayoq Evropada aholining moliyaviy savodxonligini oshirish uchun 180 dan ortiq dasturlar mavjud edi [3]. E'tiborli jihati ushbu ta'lim dasturlarining aksariyati ommaviy axborot vositalari, jumladan televidenie bilan hamkorlikda tashkil etilib, amalga tadbiq etilgan. Tajribada muvaffaqiyatli deya e'tirof etilgan milliy dasturlar AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Avstriyada, bozor iqtisodiyoti rivojlanayotgan mamlakatlar orasida esa – Bolgariya, Sloveniya va Polshada ishlab chiqilgan va amaliyotda qo'llanilmoqda.

Xususan, Amerika Qo'shma Shtatlarining «Uproxx Studios» raqamli media kompaniyasining bosh muharriri va ijodiy strategi Dina Zipin tomonidan 2019 yil 25 iyun sanasida e'lon qilingan tomoshabinning biznes va moliya sohasidagi bilimlarini oshirishda eng yaxshi teledasturlar va televidizion tok shoular ajratib ko'rsatilganligi e'tiborlidir [4]. Unga ko'ra auditoriyaning moliyaviy savodxonlik va moliyaviy bilimlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi ushbu mintaqadagi eng ommabop va yuqori reytingga ega teleko'rsatuvlar qayd etilgan.

Dastur nomi va telekanali	Ko'rsatuvning moliyaviy savodxonlikni oshirish jarayonidagi o'ziga xosligi	Formati va Internet manzili
"Mad Money with Jim Cramer", "CNBC" telekanali	Ko'rsatuvning asosiy maqsadi odamlarga yaxshi investor bo'lishga yordam berishdir. Dastur boshlovchisi jim Kremer bo'lib, u tomoshabin uchun moliyaviy bilimlar borasidagi qimmatli ma'lumotlar bilan bo'lishadi.	Tok-shou https://www.nbc.com/mad-money
"Squawk Box" "CNBC" telekanali	Ertalabki yangiliklar dasturi bo'lib, asosan investisiya qilishni o'rgatishga qaratilgan. Biznes va siyosatdagi yirik nomlar haqidagi hikoyalari bilan o'rtoqlashadi va tushuncha beradi.	Suhbat https://www.cnbc.com/squawk-box-us/
"Your Money", CNN telekanali	CNN telekanali har shanba kuni erfazir esterga uzatiladi. Kristin Romantica Janob Boslovchilik Kildi va bir haftalik moliyaviy Yangiliklar Xoxidova tanlovda ishtirok etish Saxarija aholisiga ta'sir qilishi mumkinligi haqida fikr bildirdi. Tomoshabin bu orkali kaisi xarajatlari oshganligini, kaisilari kamaishin bilib oladi.	Tok-shou https://www.cnbc.com/primetime-shows/
"Shark Tank" ABC telekanali	Hammasi tadbirkorlik haqida. Ko'rsatuvda biznes vakillari va tadbirkorlar o'z mahsulotlarini haqiqiy hayotdagi investorlarga, ya'ni "akulalar"ga sotishlari kerak. Agar "akulalar" mahsulotga ishonsa, ular o'z pullarini sarmoya sifatida kiritadilar.	Tok-shou https://abc.com/shows/shark-tank
"Money Matters", "RLTV" kabel tarmog'i	Dastur boshlovchisi Djin Chaski bo'lib, u "NBC" ning "Today shows" televizion dasturi, "Dayli Beast" va "Newsweek" kabi nufuzli jurnallardagi moliyaviy mavzulardagi maqolalar muallifi hisoblanadi. Ko'rsatuv asosan 50 yoshdan yuqori bo'lgan auditoriya uchun mo'ljallangan.	Tok-shou www.rl.tv .
"Charlie Rose", "PBS" telekanali	Bir qarashda an'anaviy moliyaviy shouga o'xshamaydi, balki iqtisodiyot va dunyo moliyaviy holati to'g'risida ma'lumot olish uchun ajoyib manbadir. Charli Rouzning mashhur shousida usta suhbatdosh kino yulduzlari, davlat rahbarlari, mualliflar va moliya ekspertlari bilan suhbatlashadi.	Tok-shou https://charlierose.com/
"Suze Orman", "CNBC" telekanali	Ko'rsatuvga Syuz Orman boshlovchilik qiladi. Bu dastur 14 yildan so'ng 2015 yil yozida o'z yakuniga etib, CNBC telekanalida "pullar uchun jang" nomi ostida qayta efigra qaytgan. Bu dastur do'st va yaqinlar, oilalar va qarindoshlarga pul bilan bog'liq nizolarni hal qilishda yordam beradigan yangi kundalik shoudir.	Tok-shou https://www.cnbc.com/suze-orman-show-full-show/
"The Profit", "CNBC" telekanali	Ko'rsatuvni multimillioner Markus Lemonis olib boradi. Biznesni endigina boshlash niyatida bo'lgan yoki pullarini ko'paytirish payida bo'lgan tomoshabin uchun ushbu dastur ayni muddao.	Tok-shou https://www.cnbc.com/primetime-shows/

Amerika Qo'shma Shtatlarida moliyaviy savodxonlik mavzusidagi teledasturlar va tok shoularning muayyan bir sonini keltirish qiyin, lekin bu ko'rsatuvlar asosan davr va tomoshabinlar talabiga ko'ra faoliyatiga yakun yasashi yoki ommaviylik va muntazamlik kasb etishi mumkin. Shuningdek, moliyaviy savodxonlik teledasturlari orasida eng ko'p auditoriyaga ega ko'rsatuvlardan «Mad Money

with Jim Cramer» («jim Kremer bilan aqlbovar qilmas pul»), «The Suze Orman Show» («Syuz Orman shousi»), «Shark Tank» («akulalar»), «The Dave Ramsey Show» («dev Ramsey shousi»), «Money Talks News» («gapiruvchi pullar xabarlar») kabilarni misol tarzida keltirish mumkin. Bundan tashqari «CNBC», «Bloomberg TV» va «Fox Business Network» kabi ko'plab telekanallar muntazam ravishda moliyaviy savodxonlikka oid tok-shou va ko'rsatuvlarni namoyish etishadi.

Aholining moliyaviy savodxonligini oshirishga qaratilgan teledasturlar va telekanallar misolini Evropa mintaqasida ham ko'plab keltirish mumkin. Masalan, «CNBC Europe» telekanali moliya va iqtisod haqidagi yangiliklar va tahlillarni taqdim etadi [5]. Jumladan telekanaldagi «Business Day», «Marketing. Media. Money», «Viewer connect» ruknlari orqali namoyish etiladigan «Capital connection», «Squawk Box», «Street Signs», «CNBC Meets», «Worldwide Exchange», «Squawk on the street», «Power lunch», «Closing Bell» kabi tok shou va dasturlari moliyaviy savodxonlik va iqtisodiy bilimlarni oshirishda g'oyat dolzarb ahamiyatga ega.

«Bloomberg TV Europe» esa dunyoda yuz berayotgan moliya, biznes va iqtisodiyot haqidagi so'ngi yangiliklar va tahlillarni taqdim etadi. Ushbu xalqaro biznes va moliyaga ixtisoslashgan telekanal orqali «Europe BTV - Live TV», «Bloomberg Businessweek», «U.S. Live Event - Live TV», «Justice», «Small Business», «Bloomberg Technology - Live TV» kabi tarmoqlari orqali namoyish etiladigan jonli efirlar orqali to'g'ridan to'g'ri reportaj va ekspertlar bilan suhbatlar efirga uzatiladi.

So'ngi yillarda Afrika mamlakatlarida aholining moliyaviy savodxonligi va moliyaviy ta'limini yaxshilashga yordam beradigan televizion dasturlarga qiziqish ortib bormoqda. Ta'kidlash kerakki, moliyaviy savodxonlikni oshirish masalasi ushbu qit'a aholisi uchun juda dolzarb va muhim bo'lgani xolda moliyaviy savodxonlik darajasi Afrikaning hamma davlatlarida birdek shakllanmagan. Ushbu mavzuga bag'ishlangan eng mashhur televizion dasturlardan «Money Matters with Nimi» [6], «My Money and Me» [7], «Personal Finance with Samke Mhlongo» [8], «CNBC Africa» [9], «Bloomberg TV Africa» [10] kabilarni eng ommaviy ko'rsatuvlar sifatida qayd etish mumkin. Ushbu televizion dasturlarning umumiy xarakteri shundaki, ular afrikalik tomoshabinlarga moliyani qanday boshqarish, byudjetni rejalashtirish, aktsiyalarga va boshqa moliyaviy vositalarga sarmoya kiritish, shuningdek, moliyaviy firibgarlik va aldanish xavfidan o'zini himoya qilish yo'llari haqida ma'lumot beradi. Shu orqali televizion dasturlar aholiga moliyaviy savodxonlikning muhimligini tushunishga va ko'proq to'g'ri moliyaviy qarorlar qabul qilishni o'rganishga yordam beradi.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha ta'lim va televizion dasturlarning xalqaro tajribasini tahlil qilish natijasida aytish mumkinki, turli mamlakatlarda aholining moliyaviy savodxonligini oshirishga yordam beradigan har xil formatdagi televizion dasturlar faoliyati yo'lga qo'yilgan bo'lib, ular investisiya asoslari, qarz va kreditlarni boshqarish, moliyaviy iste'mol bozori va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish, fond bozorlarida to'g'ri harakat qila olish, sarmoya kiritish va uni ko'paytirish kabi mavzularga qaratilgan. Bundan tashqari, Amerika va Evropa mintaqalarida ba'zi televizion dasturlar bolalar, o'spirinlar, talabalar yoki qariyalar kabi aholining ayrim guruhlariga qaratilgan bo'lib, ularni aholining yoshiga va auditoriyasiga qarab tasniflash mumkin. Umuman olganda, televizion dasturlar moliyaviy savodxonlikni oshirish va odamlarga moliyaviy maqsadlariga tezroq va to'g'ri usulda erishishda yordam berish uchun foydali vositadir.

Televizion moliyaviy savodxonlik va moliyaviy ta'lim dasturlarini amalga oshirish bo'yicha xalqaro tajribani tahlil qilishga asoslangan xulosalar quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. Televizion moliyaviy savodxonlik va moliyaviy ta'lim dasturlari aholining, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda moliyaviy savodxonlik darajasini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

2. Dasturlarning sifati yuqori bo'lishi va ular samarali bo'lishi uchun auditoriya ehtiyojlarini inobatga olishi maqsadga muvofiq.

3. Teledasturlar keng auditoriyaga, shu jumladan turli darajadagi ma'lumot va daromadga ega odamlarga ham birdek tushunarli, oson tilda efirga uzatilishi kerak.

4. Telekanallar, davlat tashkilotlari va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik yanada samarali dasturlarni yaratishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. https://ru.wikibrief.org/wiki/Wall_Street_Week

2. https://ru.wikibrief.org/wiki/Bloomberg_Television

3. Habschick, Seidl, and Evers, 2007: Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27 (ЕИ НИНГ 27 мамлакатада молиявий саводхонликни ошириш дастурларини ўрганиш), VT Market

Final Report, Evers Jung (EИ Комиссияси учун тайёрланган ҳисобот).

4. <https://www.investopedia.com/articles/investing/083115/8-best-business-and-finance-tv-shows.asp>
5. <https://www.cnbc.com/europe-television/>
6. <https://www.moneymatterswithnimi.com/?fbclid=IwAR3505DN5fnifMribdU9UAcrcLCHMhCXxj5rliGrCXqPv4WhfvP98hjdJmU>
7. <https://tvfinternational.com/programme/24023/my-money-and-me?trailer=1>
8. <https://sheleadsafrica.org/masterclasswithsamke/>
9. <https://www.cnbc africa.com/live/>
10. <https://www.bloombergmedia.com/press/bloomberg-expands-local-tv-coverage-in-africa/>